

ביאורים

549 -ה- תיאור העולם הבא

מהדורת אור עציון

במאמר השביעי התבאר, שהגוף והנפש יקבלו את הגמול יחדיו, וכן בארנו כיצד ה' יחיה את המתים ויחבר את הגוף והנפש. ועתה נבאר מהו השכר ומהו העונש, מה המקום בו יהיה העולם הבא, מה הזמן שיהיה אז, האם השכר והעונש יהיו תמידיים או לתקופה מוגבלת והאם יש בהם הבדל בין השכר לעונש, האם יש הבדל בשכר בין צדיק לצדיק, האם הנענשים ומקבלי השכר יראו זה את זה, האם יהיו עליהם מצוות ואם כן תהיה להם בחירה חופשית, ואם תהינה מצוות ובחירה, מה יהיה שכר עשייתם. כאשר נבאר ענינים אלו, נשלים את כל אשר צריך לברר בענין השכר והעונש לעוה"ב.

⁵⁵⁰ תחילה, נבאר את מהות השכר והעונש. כשיגיע זמן התשלום על מעשי האדם, יבראו השכר והעונש הרוחניים, ומכיוון שאנו עוסקים במושגים רוחניים שאיננו רגילים אליהם, ביאורם מורכב.

⁵⁵¹ השכר והעונש יוצאים ממקור אחד, וכל אדם מקבל את הראוי לו, הרשע את עונשו והצדיק את שכרו. ניתן לדמות זאת לאש הגשמיית בעולם הזה, שהיא עושה שתי פעולות, שורפת ומאירה, וכך השכר והעונש דבר אחד, שהרשעים סובלים ממנו והצדיקים נהנים ממנו. וכך נאמר במלאכי (ג, ט-כא): "כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש וליהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף, וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ויצאתם ופישתם כעגלי מרבק, ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם...". הנביא מלאכי מדמה את השכר והעונש לשתי פעולות השמש, האור והחום, על הצדיקים נאמר: "שמש צדקה", ועל הרשעים נאמר: "היום בא בוער". המילה "היום" משולה לשמש, כמו שאנו רואים בספר שופטים (ט, יא): "הם עם יבוס והיום רד מאוד", וכן נאמר (שם ט): "הנה רפה היום לערוב".

⁵⁵² ההפרדה בין הצדיקים לרשעים

ואף שנמשלו השכר והעונש לשמש, יש הבדל בין פעולת השמש ובין השכר והעונש העתידי, מפני שהשמש מפיקה גם אור וגם חום ולא ניתן להפריד ביניהם (בניגוד לדעה השמינית במאמר הראשון, ששם סוברים שהחום של השמש בא על ידי הסיבוב שלה באוויר), ואילו בשכר ובעונש הצדיקים ייהנו מהאור ולא יחושו בחום, ואילו הרשעים יסבלו מהחום ולא ייהנו מן האור, אף ששתי הפעולות באות ממקור אחד.

⁵⁵³ ההפרדה בין השכר שנמשל לאור לעונש שנמשל לחום תעשה על ידי כח שיבדיל בין הפעולות, כלומר לצדיק ולרשע מגיעה רק הפעולה המתאימה להם, או ששתי הפעולות תהינה כאחת, אלא שה' ישמור את הצדיקים מן העונש, החום, שלא יסבלו ממנו, וימנע את השכר, האור, מן הרשעים, כלומר לצדיק ולרשע מגיעות שתי הפעולות, אלא שאחת מהן נמנעת ממנו, והסברא השנייה נראית יותר. וכן נאמר בע"ז (ג, ב): "אין גונם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאים ממנה".

⁵⁵⁴ הפרדה כעין זו ראינו ביציאת מצרים, למצרים היה חושך, ואילו לישראל היה אור, והחושך לא הגיע אליהם.

⁵⁵⁵ מהדברים שבארנו עד כאן מובן מדוע הנביאים וחז"ל קוראים לשכר הצדיקים אור, ולעונש הרשעים אש. על הצדיקים נאמר (תהילים לו, י): "כי עמך חיים באורך נראה אור", וכן (תהילים צז, יא): "אור זרוע לצדיק ולשרי לב שמחה", וכן (משלי יג, ט): "אור צדיקים ישמח ובר רשעים ידער", וכן נאמר (איוב לג, ל): "להשיב נפשו מיני שחת לאור באור החיים", ובדומה לזה בעוד פסוקים רבים.

⁵⁵⁶ ועל עונשם של הרשעים נאמר (ישעיה א, לא): "והיה החסון לנעורת ופועלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין מכבה", וכן (ישעיה לג, יא): "תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם", וכן (ישעיה ל, לג): "כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן העמיק הרחיב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת ה' כנחל גפריה בוערה בה", וכן (איוב טו, לד): "כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שוחד", וכן (שם כב, כ): "אם לא נכחד קימנו ויתרם אכלה אש", וכן (שם כ, כו): "כל חשך טמון לצפניו תאכלהו אש לא נפח", וכן (תהילים יא, ו): "ימטר על רשעים פחים אש וגפריית", וכן (שם קמ, יא): "ימיטו עליהם גחלים באש יפלים", ועוד הרבה פסוקים הדומים לכך.

לעילוי נשמת שמשון בניחין פופלניקר בן יצחק ז"ל

שאלות על העולם הבא

ה-⁵⁴⁹ וכיון שבארתי השרשים האלה היטב ותקנתים, אמר אחר פן, כי כבר בארתי ופרשתי שהגמול והענש לגוף ולנפש יחד, מפני שהם פעל אחד. וכן אף יחיה הבורא המתים ויחבר הנפש עם גופה, בארתי ופרשתי, והשיבותי על השאלות התלויות בענין, וגיליתי הספקות אשר אולי יפלו בה והסירותים. וצריך שידבר עתה הנה בפרוש מהות הגמול, ומהות הענש, ובספור המקום אשר יהיה אז, ובספור הזמן אשר יהיה להם, שמחייב התמדה נצחית לגמולים ולעונשים. ואם גמולם ועונשם שוים בענין, ואם יש ביניהם הפרש (ובי) הראוי התמיד? ואם יתקבצו הגמולים והעונשים זה עם זה? ואם יש עליהם עבודה לבורא? ואם יתכן שיבחרו בהמרותו? ואם יעבדוהו, מה יהיה גמולם? וכאשר אפרש אלה העשרה ענינים, ישלם כל מה שצריך אליו במאמר הזה.

⁵⁵⁰ ואחל בתחלה הודעת מהות הגמול והענש, וכבר זכרתי לפניכם מהם קצת, אף אוסיף בהם הנה באור, ואמר שהגמול והענש שני ענינים דקים, ובראם אלהינו בעת השלום, ויגיע מהם אל כל אדם כפי הראוי לו, ויהם שניהם מעצם אחד, דומה לכח האש שורפת מאירה, היא מאירה לצדיקים ולא לרשעים, ושורפת הרשעים ולא הצדיקים. ובזה אמר הכתוב (מלאכי ג, ט-כא): "כי הנה היום בא בוער כתנור... וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ומה טוב דמותו אותם בשני מעשי השמש, אשר בה יהיה חם היום, ובה יהיה האור בהיר. ואמרו היום בער ושמש צדקה הוא מדבר אחד, הלא תראה כי הלשון רומזת אל השמש במלת יום, באמרה (שופטים ט, יא): "והיום רד מאד, ואמרה עוד (שם ט): הנה נא רפה היום לערוב. ושמש זאת אשר יחדשנה הבורא מדמה לשמש, אלא שיש בינה ובין השמש הפרש, כי השמש חמה ואורה מתערבים ומשתתפים, לא יגבר אחד מהם מן האחר, ויהעצם הזה ביכלת הבורא, יתקבץ אורה לצדיקים ויתקבץ חמה לרשעים, אם בכח שמיחד אותה בו, אם במקרה שישמור בו אלה מן החם, ויסתיר בו האור מאלה. והסברא השנית יותר קרובה. וכבר ראינו שעשה פן במצרים, שקבץ האור לישראל והחשף למצרים במקרה כמצותו. ויכיון ששמתי זה השרש, אמר עתה כי בעבור זה קוראים הספרים כל גמול הצדיקים אור, וכל ענש הרשעים אש, כמו שהם אומרים בגמול (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, ועוד (שם צז, יא): אור זרוע לצדיק, אור צדיקים ישמח (משלי יג, ט), להשיב נפשו מיני שחת לאור באור החיים (איוב לג, ט). וכמו שאומרים בנפש הרשע (ישעיה א, לא): והיה החסן לנעורת ופועלו לניצוץ ובערו שניהם וגו', ועוד (שם ל, ג): פי ערוך מאתמול תפתה, ועוד (איוב טו, לד): פי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחד, ועוד (שם כב, כ): אם לא נכחד קימנו ויתרם אכלה אש, ועוד (שם כ, כו): כל חשך טמון לצפניו תאכלהו אש לא נפח, ועוד (ישעיה לג, יא): תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם, ועוד (שם כו, יא): אף אש צריף תאכלכם, ועוד (תהלים יא, ו): ימטר על רשעים פחים אש וגפריית, ימוטו עליהם גחלים באש יפלים (שם קמ, יא) והדומה לזה.

פעל אחד - מציאות אחת שלמה שפועלת. **דקים** - רוחניים. **השלום** - הגמול, תשלום השכר. **שניהם מעצם אחד** - השכר והעונש יבואו מאותו המצב. **אם במקרה** - באופן.

הגמול והעונש מרעיון אחד